

А. І. Палюх
к.ю.н.асистент кафедри КПП
Навчально-науковий інститут права,
психології та інноваційної освіти
НУ «Львівська політехніка»
О. В. Гулей
студент групи ПВПР –12
Навчально-науковий інститут права,
психології та інноваційної освіти
НУ «Львівська політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ НЕПОВНОЛІТНІМ

Кримінальна відповідальність неповнолітніх та практика призначення їм покарання реалізується завдяки застосуванню основних положень кримінально-правової політики України в цій сфері, яка формується на основі особливого підходу до реалізації кримінальної відповідальності зазначеної категорії правопорушників. Аналіз сучасного стану національної і світової кримінальної політики засвідчує, що її визначальною рисою є гуманізація кримінально-правової репресії.

Чинне кримінальне законодавство передбачає певні особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх. Однак, перелік покарань, що застосовуються до неповнолітнього, по відношенню до осіб, які досягли повноліття, суттєво обмежений.

Так, відповідно до ст. 98 КК України до неповнолітніх як основні покарання можуть бути застосовані лише штраф, громадські та виправні роботи, арешт і позбавлення волі на певний строк, а як додаткові – штраф і позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Відповідно до ч. 1 ст. 99 КК штраф застосовується лише до неповнолітніх, що мають самостійний доход, власні кошти або майно, на яке може бути звернене стягнення. Однак наразі дуже невелика кількість неповнолітніх, які мають офіційно самостійний доход та власні кошти, тому, на мою думку, цей вид покарання не є ефективним та застосовується доволі рідко. Так, у 2016 році зазначений вид покарання застосовувався до 316 засуджених неповнолітніх, що становить 9 %. Істотно пом'якшені і такі види покарань, як громадські роботи та виправні роботи. Згідно зі ст. 100 КК ці види покарання можуть бути призначені тільки неповнолітнім у віці від 16 до 18 років. У 2016 році виправні роботи взагалі не призначались, а частка громадських робіт становить 8,2 %. На підставі ст. 101 КК арешт полягає у триманні неповнолітнього в умовах ізоляції в спеціально пристосованих установах і може бути призначений тільки неповнолітнім, які досягли на момент постановлення вироку шістнадцяти років (у 2016 році арешт призначався у 33 випадках, що становить 0,9 %) [5, с. 45].

Позбавлення волі згідно з ч. 2 ст. 102 КК взагалі не може бути призначене неповнолітньому, який вперше вчинив злочин невеликої тяжкості. Тобто, якщо малолітня особа у віці чотирнадцяти років, яка не має самостійного доходу вчинила крадіжку, то до неї законодавець пропонує застосувати вид покарання як позбавлення волі на строк від шести місяців до десяти років. Крім випадків скоєння особливо тяжких злочинів, поєднаних з умисним позбавлення життя людини.

Таким чином слід визнати дуже обмеженими перелік видів покарань, що можуть бути застосовані до неповнолітнього, що не відповідає положенням Мінімальних стандартних правил ООН, так відповідно до пункту 5.1 Пекінських правил заходи впливу на неповнолітніх мають визначатися з урахуванням не лише тяжкості вчиненого ним правопорушення, а й особливостей особистості підлітка. Особі, яка вчинила злочин, має бути призначено покарання, необхідне й достатнє для її виправлення та попередження нових злочинів.

Можна стверджувати, що простежується негативна тенденція, відповідно до якої позбавлення волі на певний строк – найтяжчий вид покарання, серед тих, які можуть бути застосовані до неповнолітніх злочинців призначається судами в декілька разів більше, ніж інші види покарань. Так, у 2016 році до реального відбування покарання у виді позбавлення волі засуджено 15 % неповнолітніх, звільнено від відбування покарання з випробуванням з призначенням іспитового строку – 57 % [5, с. 45].

Треба зазначити, що спеціальні покарання для неповнолітніх, не пов'язані з ізоляцією, передбачаються кримінальним законодавством більшості європейських країн.

Наприклад, фундаментальний принцип ювенального кримінального права Німеччини полягає у виховній ідеї, згідно з якою основною метою кримінально-правових заходів, що застосовуються до неповнолітніх, виступає спеціальна (індивідуальна) превенція. Метою такого виховного впливу є утримання неповнолітніх від вчинення злочину у майбутньому. Так, в цій країні існують курси соціального тренінгу, які забезпечують та надають можливість неповнолітнім на реабілітацію, на переоцінення своєї поведінки в цілому. У Німеччині арешт застосовується як останній виправний засіб тільки в разі недостатності виховних заходів. У Хорватії неповнолітні поділяються на дві групи: молодша неповнолітня особа (14–16 років), а також старша неповнолітня особа (16–18 років не більше). Одним з перших заходів виправлення рекомендаційного або профілактичного характеру є догана з боку суду. Суд попереджає особу про те, що в разі вчинення неповнолітнім злочину знову особа нестиме більш суворе покарання. Таким чином, пенальна система республіки Хорватія передбачає цілу низку виправних заходів, які передбачають гуманістичне поетапне посилення виправних заходів. За КК Польщі існує низка заходів виховного впливу на неповнолітніх, що застосовуються сімейними судами: догана; особливий нагляд за дитиною з боку батьків, участь у тренінгах, відвідування навчальних програм тощо [4, с. 60].

Вікові особливості неповнолітніх, специфіка вчиняємих ними злочинів свідчать про необхідність розробки таких заходів покарання, в яких акценти зміщуються з каральних на виховні та попереджувальні аспекти. Низька ефективність застосування позбавлення волі сприяє уникненню по відношенню до неповнолітніх такого виду покарання [1, с. 23]. Таким чином необхідно погодитись із вченими, які пропонують доповнити норми КК України новими покараннями, які були б розраховані тільки на неповнолітніх злочинців. Можливо доцільно сформувати окрему систему покарань, схилившись до більш модернізованих та новітніх заходів виховного характеру, які, насамперед, вплинуть на внутрішнє ставлення неповнолітніх до скоєних ними злочинів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богатирьов І. Методологія впровадження кримінальних покарань, альтернативних позбавленню волі. Право України. 2004. № 7. С. 20–23.
2. Бурдін В. М. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх в Україні: монографія / В. М. Бурдін. К.: Атіка, 2004. 240 с.
3. Дмитришина Т. І. Призначення покарання неповнолітнім: деякі концептуальні положення / Т. І. Дмитришина. Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. праць. 2012. Вип. 47. С. 191–193.
4. Казначєєва Д. В. Особливості застосування певних видів покарань щодо неповнолітніх за кримінальним законодавством України. Вісник Кримінологічної асоціації України. 2013. № 5. С. 54–61.
5. Стан здійснення судочинства в Україні у 2016 році: статистичний збірник Верховного Суду України. Верховний Суд України: офіц. веб-сайт. URL: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/7864>

А.І.Палюх

кандидат юридичних наук
асистент кафедри кримінального права і процесу,
Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»

В.М.Луковський

студент групи ПВПР-12
Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ЗАХИСТ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Відповідно до статті 129 Конституції України основною засадою судочинства в Україні є забезпечення підозрюваному, обвинуваченому, виправданому та засудженому є право на захист [1]. У статті 7 Кримінального процесуального кодексу України право на захист віднесено до загальних засад кримінального провадження [3].

Стаття 20 Кримінального процесуального кодексу України розкриває зміст забезпечення права на захист як загальної засади кримінального провадження, зокрема, закріплено право підозрю-